

Gawlas, Sławomir

"Zmiany morfemiczne w toponimii polskiej", Andrzej Bańkowski, Wrocław 1982 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/4, 807

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

zewewnętrzne Rusi (w tym stosunków z Polską — kilka wzmianek wykazuje rażące błędy wychwycone przez tłumacza) oraz na sztukę. Książka znacznie zyskałaby na wartości, gdyby autor zechciał pokazać czytelnikowi problemy sporne, dotyczące się zarówno genezy jak i rozwoju państwa staroruskiego, które także w historiografii radzieckiej znajdują bardzo rozbieżne interpretacje — np. chronologię rozwoju wielkiej własności ziemskiej, strukturę społeczną i polityczną ziem ruskich, rolę instytucji politycznych i in. Niestety polski amator historii nie zapozna się ze świetnym wykładem dziejów Rusi Kijowskiej zawartym w pracach I. J. Frojanowa.

Tłumaczenie polskie zawiera sporo drobnych uchybień i niekonsekwencji. Nie wyjaśniono też wszystkich terminów używanych przez autora. Dołączona bibliografia prac o Rusi w języku polskim nie jest reprezentatywna i wykazuje brak kilku nowych publikacji. Ilustracje (barwne na ogół niedobre), plany i mapki stanowią dobrą pomoc i uzupełnienie lektury.

K. S.

Andrzej Bańkowski, *Zmiany morfemiczne w toponimii polskiej*, „Prace Onomastyczne” 29, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław 1982, s. 186.

Historycy wcześniejszego zwłaszcza średniowiecza od dawna starają się uzupełniać materiał źródłowy o dane zawarte w toponomastyce. Stąd np. zainteresowanie nazwami patronimicznymi czy służebnymi. Toponomastyka czerpana z późniejszych nieraz o kilkaset lat zapisów podlegała różnym przekształceniom zmieniającym formę i zacierającym pierwotny sens nazw. Ich krytyczne wykorzystanie wymaga więc zabiegów źródłoznawczych, przy których niezbędna jest pomoc językoznawcy. Zgodnie z tytułem przedmiotem książki są zmiany morfemiczne, które autor odróżniając od morfologicznych definiuje jako zmiany dystrybucji morfemów. W odniesieniu do toponimów wymiana formantów (sufiksów słotwórczych) nie narusza poczucia ich tożsamości. Zadaniem pracy był możliwie kompletny przegląd rodzajów zmian morfemicznych dostrzeżonych w polskich toponimach od pierwszych ich poświadczeń do czasów obecnych. Wyróżnione zostało dziewięć typów zmian: uniwerbizacje (zastąpienie nazw złożonych z przynajmniej dwu wyrazów nazwami jednowyrazowymi), deminutywizacje (dodanie do nazwy sufiksu tworzącego rzeczownik zdrobniały), zmiany liczby gramatycznej, paradygmatu (deklinacyjnego), wymiana sufiksów ekwiwalentnych (równoważnych funkcją, ale niepodobnych formą), skróty morfemiczne (odrzućcie morfemu), synkrazje sufiksów (identyfikacja formalna różnych pierwotnie morfemów), asymilacyjne zmiany sufiksacji (inne zmiany w sufiksacji). Poszczególne typy autor omówił w kolejnych rozdziałach wyróżniając dalsze ich odmiany i obficie przytaczając materiał toponomastyczny czerpany z istniejących opracowań.

Historyk, który zdecyduje się przedzierać przez terminologię językoznawczą uzyska informacje o mechanizmach przekształceń, ich częstotliwości, chronologii (a jednocześnie wskazówki co do żywotności różnych form nazw) i zakresie terytorialnym. Duże znaczenie mogą mieć informacje o przyczynach zmian — odróżnione zostały przyczyny czysto językowe od tych, które miały uwarunkowania pozajęzykowe. Ważną informacją jest też stwierdzenie szerokiego rozpowszechnienia oboczności nazw występujących równolegle w postaci przymiotnika dzierżawczego (wprost określał on osadę) i patronimiku (wprost najpierw oznaczał mieszkańców). Do XV w. jedna z tych form wyparła konkurencyjną. Korzystanie z książki ułatwia indeks toponimów.

S. G.